

Kovan leivän ja pitkän piimän rajoilla

Suomalaista kansatiedettä siivitti 1800-luvun lopusta 1960-luvulle saakka evolutionismi, usko siihen, että ilmiöt kehittyvät yksinkertaisesta monimutkaisemmaksi. Aikana, jolloin vielä uskottiin suomalais-ugrialaisten kansojen tai ainakin kielten yhteiseen alkukotiin, kansatieteellisen tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli pönkittää sukulaisuuden merkitystä kansankulttuurille. Piilomotiivina oli todistella suomalaisten korkeaa sivistystasoa, heidän korkeaa asemaansa evolutionismin portailla. Evolutionismin rinnalle meillä omaksuttiin vahvasti 1930-luvulla diffusionismi. Sen mukaan puolestaan uskottiin ilmiöiden lainautumiseen. Tämän historiallismaantieteellisen tutkimussuuntauksen tavoitteena oli seurata kulttuurilainojen kulkeutumista ja hahmotella erilaisia kulttuurialueita. Evolutionistiset ja diffusionistiset näkökulmat eivät olleen toisinaan täysin pois sulkevia; samalla tutkijalla erilaiset tulokset saattoivat vuorotella.

Artikkelissani esittelen ja analysoin sitä, miten Lappi on esitetty kulttuurialueena aikaisemmassa kansatieteellisessä tutkimuksessa. Lappi-käsitteen hankaluuteen en tässä ota kantaa vaan käytän nimitystä Lappi nykyisen Lapin läänin alueesta.¹ Artikkelini pohjautuu pääosin Ilmar Talven ja Toivo Vuorelan tutkimuksiin. Uransa pääasiassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pääsihteerinä tehnyt Toivo Vuorela (1909-1982) edusti kotiseutututkimuksen ja suomen kielen tutkimuksen yhdistävää kansatiedettä, jossa oli voimakas talonpoikainen eetos. Turun yliopiston kansatieteen oppituolin ensimmäinen haltija, virolaissyntyinen Ilmar Talve (s.1919) tuli Suomeen Ruotsista sosiologian professori Esko Aaltosen kutsumana. Talven tutkimuksiin, kuten kansatieteelliseen tutkimukseen yleensäkin, vaikutteet tulivat pääasiassa Ruotsista ja Saksasta. Ilmar Talve oli keskeinen hahmo suomalaisen kansatieteen irtautuessa tehtävästään korostaa suomalaisten talonpoikaisuutta.²

Kansatieteellinen kartoitus Suomessa

Suomen kansanomaista kulttuuria alettiin kartoittaa vuonna 1923. Suomen Maantieteellinen Seura pyysi nykyisin Museoviraston nimellä tunnetulta Muinaistieteelliseltä Toimikunnalta apua Suomen kartaston laatimisessa kansanomaisten ilmiöiden osalta. Kun kartasto vuonna 1925 julkaistiin, oli siinä kuusi kansatieteellistä levikkikarttaa, joiden aiheina oli muun muassa veneet, kulkuneuvot, maanviljelystavat, rakennukset sekä ruokatalouden alalta leipä, piirakat, kukot, juusto ja piimä. Nämä olivat siis ilmiöitä, joissa selvästi oli nähtävissä eroja Suomen eri alueiden välillä. Aineisto karttoihin oli saatu kansakoulunopettajilta ja kansanopistolaisilta eri puolelta Suomea. Myöhemminkin kansatieteellisessä kartoituksessa turvaututtiin eri puolilla Suomea asuvaan vapaaehtoiseen vastaajaverkostoon. 1920- ja 1930-luvuilla Sanakirjasäätiö oli merkittävä keruiden järjestäjä. 1950-luvulla Seurasäätiö aloitti laajan kyselytoiminnan, joka sittemmin siirtyi Museoviraston keruuarhiston vastuulle. Viimeksi mainittu julkaisi joka vuosi 1990-luvulle saakka kyselylehden, jonka kysymyksiin vastaamalla saattoi kartuttaa tutkijoiden tietoja maaseudun elämästä. Osa lähetti vastauksensa kyselyyn joka vuosi, ja joka vuosi mukana oli myös uusia vastaajia. Kyselyyn vastanneille annettiin palkintoja ansiokkaasta työstä.³

Vastaajat eivät ehkä arvanneet, että keruun taustalla oli myös poliittinen agenda. Ilmar Talve on kiinnittänyt huomiota siihen, että kansatieteellinen kartoitustyö oli vilkasta nimenomaan Itä- ja Keski-Euroopan välisellä vyöhykkeellä. Kun Baltian maista, Puolasta, Unkarista, Itävallasta, Sveitsistä ja Saksasta oli jo olemassa kansatieteelliset kartastot, koettiin tärkeäksi saada kartastot myös Euroopan pohjoiselta reunalta, Ruotsista ja Suomesta. Haluttiin muodostaa mielikuva yhtenäisestä Euroopasta. Vaikka kartoissa osoitettiin kansankulttuurin eroja, niissä samalla osoitettiin myös yhtäläisyyksiä.⁴ Piiloviestejä liittyy myös siihen, mitä karttapohjaa käy-

tään. Ilmar Talven kansatieteellisissä Suomen kanoissa toisessa maailmansodassa Neuvostoliitolle menetetyt alueet Petsamo, osa Sallaa ja Kuusamo sekä Raja-Karjala ovat mukana.⁵

Ruotsalainen kansatieteen professori Sigurd Erixon oli suomalaisille kansatieteilijöille merkittävä yhteistyökumppani suunniteltaessa niin pohjoismaista kuin yleiseurooppalaistakin kartoitustyötä. Ruotsissa ensimmäinen kansatieteellinen kartasto ilmestyi vuonna 1957. Ragna Ahlbäck oli julkaissut jo vuonna 1945 kansatieteellisen kartaston Suomen ruotsinkielisten pitäjien osalta. Suomessa Toivo Vuorelan toimittama aineelliseen kansankulttuuriin keskittyvä *Suomen kansankulttuurin kartasto* ilmestyi vuonna 1976 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustantamana.⁶ Henkiseen kansankulttuuriin keskittyvä *Suomen perinneatlas* ilmestyi Matti Sarmelan toimitamana vuonna 1994.⁷

Toivo Vuorela uskoi vankasti talonpoikaiskulttuuriin. Vielä vuonna 1975 hän määritteli koko kansankulttuurin käsitteen talonpoikaiskulttuuriksi.⁸ Valtaosa muista tutkijoista oli hyväksynyt kansatieteen "kansaksi" kaikki väestön kerrostumat jo 1960-luvulla, ja kansankulttuurikin määriteltiin "enemmistölle tunnusomaiseksi kulttuuriperinnöksi".⁹ Tässä valossa ei ole ihme, että Vuorelan mielenkiinto kartoitustyössä keskittyi Porin-Ikaalisten-Tampereen-Mikkelin-Sortavalan kautta vedetyn kuvitteellisen linjan eteläpuolelle. Vuorelan mukaan Suomen kiinteä asutus keskittyi näille alueille vielä keskiajan lopussa ja Suomen "perinnäinen talonpoikaiskulttuuri" oli rakentunut samalla alueella.¹⁰

Kartoissa on edustettuna myös Lappi, ja esimerkiksi paliskuntalaitos on saanut oman karttansa. Kansatieteellisiä karttoja tarkasteltaessa voi pohtia sitä, mikä merkitys yksittäisten pitäjien koolla on visuaalisen mielikuvan muodostamisessa. Kansatieteellisissä kartoissa on yksi merkintä pitäjää kohti riippumatta pitäjän koosta. Tästä syystä pinta-alaltaan pienet pitäjät — varsinkin jos niitä on tiheässä — saavat ylikorostuneen aseman. Lappi muutamane harvoine pitäjineen näyttää autiolta vaikkapa Satakuntaan verrattuna.

Toivo Vuorelan mukaan "levikkikarttaa voidaan onnellisissa tapauksissa käyttää hyödyksi kansatieteellisten ilmiöiden ikäämisessä. Sen avulla voidaan myös seurata reliktilueiden syntyä, eräiden ilmiöiden vetäytymistä ja uutuuksien leviämistä." Vaikka Vuorela ei yritäkään hahmottaa Suomen kansankulttuurin alueellista jakaantumista, on Lappi hänelle ensisijaisesti periferia, alue jossa elettiin alkeellisissa olosuhteissa. Ajatus alhaisesta kansankulttuurin tasosta pitää sisällään evolutionismin siemenen.

Kansankulttuurin kartoitustyö oli niin vilkasta, että 1930-luvulta 1970-luvulle kansatieteen opinnäytteitä ilman jonkinlaista kartografista esitystä ei juuri tehty. Tavoitteena oli useimmiten löytää ilmiölle - oli se sitten mihin tahansa kansankulttuurin osa-alueeseen liittyvä - ikä ja levinneisyysalue. Naisten rooli kartoitustyön hankaloittajana tulee tutkimuksissa hauskaasti esille. Juustotyypit saattoivat samassa pitäjässä vaihdella sen mukaisesti, mistä talon emäntä oli kotoisin, ja kehdon soutuunsa saattoi aiheuttaa eripuraa anopin ja miniän välille.¹¹ Monien ilmiöiden osalta kansatieteellinen kartta oli kuin "haulikolla ammuttu"; syitä ilmiöiden erilaisuuteen ja samanlaisuuteen eri puolilla Suomea oli mahdoton selittää.

Turun yliopiston kansatieteen professori Ilmar Talve hahmotteli vuonna 1971 Suomen kulttuurirajat. Suomalaisessa Tiedekatemiassa 10.9.1971 pitämässään esitelmässä hän jakoi Suomen karkeasti kahteen alueeseen, Länsi-Suomeen sekä Itä- ja Pohjois-Suomeen. Länsi-Suomeen kuuluvat Lounais-Suomi, Ahvenanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa. Itä- ja Pohjois-Suomeen kuuluvat Kaakkois-Suomi (Kaakkois-Suomen länsiosa ja Raja-Karjala), Savo-Karjala, Pohjois-Suomi ja Tornionjokilaakso.¹² Talven kansatieteen yleisesityksessä "Suomen kansankulttuuri" vuodelta 1979 alueellinen jaottelu on samanlainen, vain analyysi on syventynyt.¹³

Myös suhtautuminen karttoihin on Talvella aikaisempaa analyttisempää. Hänen mukaansa levinneisyyskarttojen laatiminen ei kansatieteellisessä tutkimuksessa saa olla päämäärä sinänsä. Pikem-

minkin kartta on lähdekriittinen apuneuvo aineistoa analysoitaessa, ja kartta myös mahdollistaa tulosten visuaalisen esittämisen. Talve problematisoi myös kulttuurirajan käsitettä. Hänen mukaansa kulttuuriraja ei voi koskaan olla jyrkkä. Pikemminkin on kyse rajavyöhykkeistä, eräänlaisista veteen piirretyistä viivoista.¹⁴ jaottelun Itä- ja Länsi-Suomeen Talve kuvailee ovensarana-metaforalla: "Suomenlahden rannikolta Kymijoen Pääjanteen itäpuolitse jyvaskylän tienoille kulkeva raja on Suomen kulttuurirajoista selvin ja pysyvin. Täältä edelleen luoteeseen suuntautuvaa rajaviivaa voitaisiin verrata oveen, jonka saranat ovat Jyvaskylän tienoilla, mutta jota itäsuomalaiseen kansankulttuuriin kuuluvat piirteet ovat työntäneet milloin heikoimmin, milloin voimakkaammin länteen päin. Länsisuomalaiselta kannalta katsottuna ovi on kiinni, jos rajaviiva osoittaa jyvaskylän—Oulun linjaa, ja auki, jos itäsuomalaisuudet ovat työntäneet rajaviivan Kokkola—Pietarsaaren seudulle saakka."¹⁵

Talve pohti myös kulttuurialueiden muodostumiseen vaikuttaneita seikkoja. Niiksi on yleensä nähty luonnonolot, esimerkiksi vesistöt ja vuoristot, sekä uskonnolliset ja poliittiset rajat. Suomen oloissa Talve pitää luonnonolojen merkitystä vähäisenä. Hän myös kritisoi sitä, että Pähkinäsaaren rauhan rajan merkitystä on niin voimakkaasti aikaisemmassa tutkimuksessa korostettu. Ortodoksisella kirkolla on hänen mukaansa ollut vaikutusta kansankulttuuriin lähinnä vain Raja-Karjalassa. Ylivoimaisesti tärkein Suomen kansankulttuurin alueisiin ja rajoihin vaikuttava tekijä on Talven mukaan ollut savolaisten asutusliike, jonka ansiosta itäsuomalaisen kansankulttuurin tunnusomaiset piirteet ja savolaismurteet ovat levinneet keskusalueeltaan laajalle länteen, luoteeseen ja pohjoiseen.¹⁶

Pohjois-Suomi kansankulttuurin kartalla

Pohjois-Suomen kulttuurialueeseen kuuluvat Ilmar Talven mukaan Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi. Pohjois-Suomen etelärajaa ei Talven mukaan voi kovinkaan tarkasti määritellä, mutta suurin piir-

tein se voidaan vetää lännestä Oulun eteläpuolelta Oulujärven eteläpuolitse Suomussalmen eteläosan halki itärajalle saakka. Rajan molemmille puolille jää laaja siirtymävyöhyke. Edelleen Pohjois-Suomi voidaan jakaa selvästi läntiseen ja itäiseen puolikkaaseen. Kahtiajaon taustalla on yhtäältä ekologia ja toisaalta asutushistoria. Jaon taustalla on lisäksi sosiaalisten kontaktien suuntautuminen selkeästi joko itään tai länteen.¹⁷ Itä-länsi -akselilla raja kulkee Talven mukaan Simon etelärajalta Simon ja Tervolan itäosien halki ja Rovaniemen länsiosia sivuten sekä edelleen Kolarin itärajaa pitkin kääntyen Kolarin ja Muonion välillä Ruotsin puolelle.¹⁸

Talven mukaan koko Pohjois-Suomi kuuluu Itä-Suomen kulttuurialueeseen, koska sinne ovat kotiutuneet vanhat, itäsuomalaiselle kansankulttuurille tyypilliset työvälineet ja rakennukset. Osa niistä, esimerkiksi hankoaura, itäsuomalainen sirppi ja reki sekä luokkivaljaat, olivat levinneet rajan yli Ruotsin Norrbottenin itäosaan. Pohjois-Suomesta Talve löysi erityisiä pohjoisia kulttuuripiirteitä, jotka erottavat sen itäsuomalaisesta kansankulttuurista. Tällaisia piirteitä ovat tulisija navetassa, pohjoissuomalainen korkea uuni, pyramidikattoinen kesänavetta ja relikti-ilmiöinä uiko-uunit ja katolle sijoitettavat lihankuivatustelineet. Alueen itäosassa tunnetaan joitakin itäsuomalaisia piirteitä, jotka länsiosasta puuttuvat. Tällaisia piirteitä ovat piirakat ja kalakukko. Pitkäpiimä, juusto, kova leipä, verimakkara ja jalka-aitta puolestaan löytyivät - ainakin jos mennään ajassa tarpeeksi kauas taaksepäin — yleensä ainoastaan Pohjois-Suomen läntisistä pitäjistä. Tornionjokilaakso sekä Simo, Kemi ja Tervola erottuvat omana alueenaan. Alueen tyypillisiä kansankulttuurin piirteitä ovat korkeat haasiat, riihi, jossa uuni on väliseinällä erotetussa osassa rakennusta, kolmikerroksinen aitta, pakaritupa, luhtiaitta, pitkittäisjalaksinen kehto, maalatut huonekalut ja muutenkin omaleimaiset huonekalut.¹⁹ Nämä ilmiöt löytyvät myös Ruotsin puolelta rajaa, mikä tietenkään ei ole yllätys yhteisen kulttuuriperinnön vuoksi.

Lapin kansankulttuurin erityispiirteitä

Talven julkaisemien kansatieteellisten karttojen avulla voi sukeltaa lappilaisten elämään konkreettisella tavalla. Niistä voi päätellä, miten Lapin rahvas eli 1900-luvun alussa. Mitä syötiin? Miten asuttiin? Minkälaisilla välineillä tehtiin maataloustöitä? Entä oliko näissä eroja Lapin eri alueiden välillä?

Ennen kylmälaitteiden kehittymistä tuoreen maidon juominen oli harvinaista. Siksi maito konservoitiin voiksi, piimäksi ja juustoksi mahdollisimman pian. Satakunnassa, Pohjanmaalla ja Lapin länsiosissa tehtiin lehmänmaidosta leipäjuustoa ja Länsi-Suomessa kehäjuustoa. Lapissa ja Pohjanmaalla tehtiin lisäksi niin sanottua makeaa juustoa eli punaista heraa. Ilmar Talven laatimassa kartassa leipäjuuston ja makean juuston itäraja kulkee Enontekiön ja Kittilän kautta Rovaniemen ja Ranuan itäpuolelta Kokkolaan.²⁰

Niin sanotun pitkän piimän itäraja on noudatellut samoja linjauksia: Talven mukaan Inarin eteläosista Sodankylän länsirajaa hipoen Rovaniemen ja Ranuan itäpuolelta Suomenlahdelle kulkee pitkän piimän raja.²¹ Pitkää piimää valmistettiin myös Pohjois-Ruotsissa ja Norjassa.²² Aikaisemmassa tutkimuksessa on korostettu pitkän ja lyhyen piimän välistä kulttuurieroja. Voi siis olla, että sallalainen talollinen on Rovaniemen reissullaan ihmetellyt piimän venyvyyttä. Länsi-Lapissa piimä oli venyvää kun taas idässä se oli "lyhyttä".²³

Kolmas keskeinen itäisen ja läntisen kansankulttuurin ero löytyy leivästä. Suomi on jakaantunut pehmeän ja kovan leivän alueeseen. Pääsääntöisesti idässä leivottiin viikoittain - syötiin siis pehmeää leipää - ja lännessä leivottiin vain muutaman kerran vuodessa. Arkileipä oli näin ollen kuivaa ja kovaa. Lappi kuului Talven mukaan kokonaisuudessaan kuivan leivän alueeseen.²⁴ Koska pohjoisessa ohra oli pääviljelykasvi, olisi ohrasta leivotun rieskan lähempi tarkastelu tuonut lisätietoa. Lappilaiset tietävät, että rieska on erilaista eri puolilla Lappia.

Edellisten lisäksi naudansuoleen tehty verimakara ruokataloudessa on liittänyt Lapin läntiset kunnat läntisen kansankulttuurin piiriin. Ilmiön itäraja kulkee Enontekiön ja Kittilän itärajalta Rovaniemen ja Ranuan kautta Kainuuseen ja sieltä jyrkästi länteen Pohjanmaalle.²⁵ Lapissa verimakkaroita on tehty myös poronsuoleen. Toivo Vuorelan luonnehdinta toisesta pohjoisesta makkaratyypistä paljastaa tutkijan evolutionistisen suhtautumisen: "Primitiivisyytensä vuoksi saattavat Inarin tunturilappalaisten hauenmakkarat olla erittäin vanha ruokalaji. Nurin käännetty ja puhdistettu suoli täytettiin kalanmädillä tai poronverellä, johon oli lisätty kuuta (ihraa) tai maksaa... Lappalaistemme kalansuoleen valmistamalla ja kala-keitossa kypsennetyillä makkaroilla on vastineensa laajoilla alueilla pohjoisessa Euraasiassa, mikä jo yksistään antaa oikeuden päätellä, että ne kuuluvat makkarakulttuurin pohjakerrostumiin."²⁶

Itäistä kansankulttuuria edustavat puolestaan erilaiset piirakat ja kalakukko. Nykyisen Lapin läänin alueelta on tietoja kalakukon kansanomaisesta valmistamisesta Kemijärveltä, Rovaniemeltä ja Ranualta. Piirakoita ei nykyisen Lapin läänin alueella ole valmistettu. Talven mukaan piirakoiden kansanomaisen valmistamisen pohjoisraja kulkee Kuusamon eteläpuolelta Pudasjärven kautta etelään.²⁷

Vuorela ja Talve eivät etsi erityisiä pohjoisia piirteitä ruokataloudesta. Poronlihan kuivaamiseen käytettävät katolle asetettavat kuivaustelineet tosin mainitaan. Samoin ulkouunit ja tulisija navetassa mainitaan erityisinä pohjoisina piirteinä. Lapissa karja oli kesällä pyramidikattoisessa kesänavetassa ja uimiset muuttivat kesäksi asumaan hyvin puhdistettuun ja kalkittuun navettaan. Ruoan valmistaminen tapahtui tällöin ulkouunissa.²⁸ Talven mukaan lihan ulkouivatus ja ulkouunit ovat esimerkkejä vetäytyvistä kulttuuri-ilmiöistä ja Lapin reliktilueen luonteesta.²⁹

Pyramidikattoiset kesänavetat ovat menettäneet alkuperäisen tehtävänsä, mutta niitä näkee kunnostettuina edelleen lappilaisessa kulttuurimaisemassa. Pyramidikattoiset kesänavetat ovat muistuma ajasta, jolloin karjatalous oli nykyistä merkittävämmässä ase-

massa. Karja oli suojattava Pohjois-Suomen vitsauksilta, sääskiltä sekä alku- ja loppukesän yöpakkasilta. Kansanomaisia karjasuojia tutkinut Asko Vilkuna on luonnehtinut pyramidikattoisia kesänave-toita seuraavasti:

Merkittävin tekijä on ollut [rakennustyyppin kehittymiselle] hyönteisten karkottaminen, ja parhaiten se käy tiivisseinäisessä pyramidikattoisessa suojassa. Karja kytetään sinne ennen iltalypsyä ja päätetään taas laitumelle ennen aamulypsyä. Suoja on täysin pimeä lukuun ottamatta huipussa olevaa tuuletusaukkoa. Kun hyönteiset hakeutuvat valoa kohti, ne joutuvat voimakkaaseen ilmavirtaan, joka imaisee ne ulos, ja karja saa viettää yön rauhassa.

Vilkunan mukaan pyramidikattoinen kesänavetta on tunnusomai-nen ainoastaan suomenkieliselle Peräpohjolan väestölle. Satunnai-sesti niitä on Vilkun mukaan Oulun läänin Pyhäjärvellä saakka, mutta sinnekin pohjoisempaa omaksuttuna.³⁰ Talven kartassa pyra-midikattoisen kesänavetan eteläraja kulkeekin Kuivaniemen ja Ra-nuan etelärajaa pitkin Posion keskivaiheilta Sallan eteläpuolelle.³¹

Lopuksi

Näkemyks, jonka mukaan koko Pohjois-Suomi Oulujärveltä Nuor-gamiin, Lentiirasta Kilpisjärvelle, kuuluisi samaan kulttuurialueeseen, on vaikea hyväksyä. Eikö saamelaisten asuttama alue lainkaan erotu omana alueenaan Suomen kansankulttuurin kartalta? Eikö venäläinen, norjalainen, ruotsalainen ja saamelainen naapuruus mitenkään eroa savolaisesta tai pohjalaisesta naapurudesta? Ovatko Pohjanlahden aallot erilaisia kuin Jäämeren aallot?

Nämä ovat aiheita, joihin ei Vuorelan eikä Talven tutkimusten perusteella voi vastata. Osittain kyse on siitä, minkälaisia kysymyk-siä on esitetty ja osittain siitä, ketkä ovat vastanneet, jo Lapin pieni väestöpohja on syynä siihen, että tietoja Lapista ei kansankulttuu-

rin kartoittajille ei paljoakaan kulkeutunut. Kansatieteellistä tutki-musta on myös pitkään vaivannut eteläsuomalainen painotus. En-simmäinen Lappia käsittelevä kansatieteellinen väitöskirja ilmestyi vasta 1990-luvulla.³² Sekä Toivo Vuorela että Ilmar Talve ovat lähes kokonaan sivuuttaneet saamelaiset kartoittaessaan Suomen kansan-kulttuuria.

Alueet oli totuttu näkemään suurina kokonaisuuksina euroop-palaisen tradition mukaisesti. Esimerkiksi Ruotsissa kansatieteilijät omaksuivat botanistien Limes Norrlandicus -rajan, joka jakaa koko maan karkeasti kahteen. Sananparren mukaan tammet, ravut ja aa-teliset eivät viihdy Dalajoen pohjoispuolella!³³

Ilmar Talve itse sanoo Pohjois-Suomen jakautuvan kahteen sel-västi erottuvaan kulttuurialueeseen. Hänen analyysensä voi kui-tenkin tulkita myös niin, että nykyinen Lapin läänin alue jakautuu neljään alueeseen laajoine siirtymävyöhykkeineen: läntiseen, poh-joiseen, keskiseen ja eteläiseen. Kaksi näistä, läntinen ja eteläinen alue, ovat helposti määriteltävissä. Läntiseen ydinalueeseen kuulu-vat Tornionjokilaakson pitäjät Alatornio, Ylitornio, Pello ja Kolari sekä lisäksi Kittilä. Eteläiseen ydinalueeseen kuuluvat Simo, Kemi ja Tervola. Vaikeammin tulkittavaksi jää keskinen ja itäinen alue. Pohjoiseen kuulunevat ainakin Muonio, Enontekiö, Utsjoki ja Ina-ri. Näin tulkiten keskiseen ydinalueeseen jäisivät Savukoski, Salla, So-dankylä, Pelkosenniemi, Kemijärvi, Rovaniemi ja Ranua.

Vastaaviin tuloksiin päätyivät myös Hanna Kyläniemi ja Päivi Rahikainen hahmotellessaan erityistä Lapin kulttuurialuetta. Kan-satieteellisten karttojen lisäksi he käyttävät lähteenä Matti Sarmel-an Perinneatlasta. Kyläniemi ja Rahikainen jakavat Lapin Ylä-Lap-piin, Keski-Lappiin, Tornionjokilaaksoon ja Etelä-Lappiin rajoja tarkemmin erittelemättä. He korostavat, että myös Ruija ja Ruot-sin Länsi-Pohja kuuluvat Lapin kulttuurialueeseen.³⁴

Oma kiinnostukseni kansatieteellisiin karttoihin on lähinnä op-pihistoriallista. Vaikka kansatieteellisiä karttoja tutkimuksissa vielä esiintyykin, ei niiden laatiminen mielestäni enää vastaa ajankohtai-

sia tutkimuskysymyksiä, jo laadittuja kartoja voi tarkastella usein silmin, mutta kansankulttuurin kartastoa ei ole syytä lähteä päivittämään. Sen sijaan itse kartoitustyön historia kylmän sodan kontekstissa olisi tutkimisen arvoinen asia.

Lähteet:

1 Ks. Hanna Snellman (1996) Tukkilaisen tulo ja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotyöstä. Scripta Historica 25. Oulun historiasseuran julkaisuja, Oulu: Pohjoinen. 42-44.

2 Ks. Hanna Snellman (2005) The Road Taken. Narratives from Lapland. Inari: Kustannus Puntsi, 9-12; Ilmar Talve (1992) "Toivo Vuorela", teoksessa Matti Räsänen (ed.) Pioneers. The History of Finnish Ethnology. Studia Fennica. Ethnologica 1, Helsinki: SKS, 135-143.

3 Pekka Leimu (2005) "Kyselyt", teoksessa Pirjo Korkiakangas & Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry, 77-88; Snellman (2005) 28-30; Toivo Vuorela (toim. 1976) Suomen kansankulttuurin kartasto 1. Aineellinen kulttuuri, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 325, Helsinki: SKS, 7.

4 Talve (1992) 140.

5 Ilmar Talve (1979) Suomen kansankulttuuri, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 355, Helsinki: SKS, 336.

6 Vuorela (1976) 8.

7 Mani Sarmela (1994) Suomen perinneatlas. Suomen kansankulttuurin kartasto 2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 587. Helsinki: SKS.

8 Toivo Vuorela (1977, 2. p.) Suomalainen kansankulttuuri, Porvoo: WSOY, 5.

9 Talve (1979), 5.

10 Vuorela (1976) 9.

11 Vuorela (1976) 8.

12 Ilmar Talve (1972) Suomen kulttuurirajoista ja alueista, Suomalainen Tiedekatemia, esitelmät ja pöytäkirjat 1971, Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia, 231.

13 Talve (1979) 318-338.

14 Talve (1972) 185-187.

15 Talve (1972) 188-189.

16 Talve (1972) 203.

17 Talve (1979) 318, 332.

18 Talve (1972) 198.

19 Talve (1979) 334.

20 Talve (1972) 214.

21 Talve (1972) 214.

22 Talve (1979) 119.

23 Ks. Vuorela (1977) 263-264.

24 Talve (1972) 214.

25 Talve (1972) 230.

26 Vuorela (1977) 243-245.

27 Talve (1972) 224, 230.

28 Talve (1972) 229.

29 Talve (1972) 198.

30 Vuorela (1976) 74.

31 Talve (1972) 229.

32 Snellman 1996; Hanna Snellman (1999) "Kansatieteilijä lapsuutensa maise-
missa", teoksessa Marja Tuominen & Seija Tuulentie & Veli-Pekka Lehtola & Mervi
Autti (toim.) Tunturista tupaan. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit osa 2, Inari:
Kustannus-Puntsi, 137-144.

33 Berg, Gösta (1983) "Limes Norrlandicus and the Formation of Ethnological
Theory. A Contribution to Discussion", Ethnologia Scandinavica 1983, 7.

34 Kyläniemi, Hanna & Rahikainen, Päivi (2003) "Northern Finland - a special
cultural area?" teoksessa Teppo Korhonen & Helena Ruotsala & Eeva Uusitalo (eds.)
Making and Breaking of Borders. Ethnological Interpretations, Presentations, Repre-
sentations. Studia Fennica Ethnologica 7, Helsinki: SKS, 211-221.

ALUEIDEN LAPPI

Maria Lähteenmäki (toim.)

**LAPLAND UNIVERSITY PRESS
LAPIN YLIOPISTOKUSTANNUS**

Rovaniemi 2006